

Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 26.11.1997, sp. zn. 2 Cdon 1393/97, ECLI:CZ:NS:1997:2.CDON.1393.1997.1

Číslo: 9/1999

Právní věta: Právní osoba dožadující se věci (práv), jež jí (její právní předchůdkyni) měla být nesprávně (protizákonně) odňata státem, se nemůže dovolávat skutečností rozhodných jen z hlediska zákona č. 87/1991 Sb. (ve znění pozdějších předpisů) a zákona č. 229/1991 Sb. (ve znění pozdějších předpisů). Zákonem “jehož má být použito při řešení věci” se ve smyslu ustanovení § 109 odst. 1 písm. b) o. s. ř. a článku 95 odst. 2 Ústavy ČR rozumí pouze takový zákon, jehož odstranění (zrušení) Ústavním soudem ČR by ve svých důsledcích mohlo mít vliv na rozhodnutí soudu ve věci. Mimo rámec správního soudnictví jsou obecné soudy oprávněny zkoumat správní akty zásadně jen se zřetelem k tomu, zda jde o akty nicotné (nulitní). Oproti tomu u kategorie aktů věcně vadných i aktů nezákonných platí presumpce jejich správnosti. Okolnost, že dílčí výměry o rozsahu znárodnění nebyly podepsány přímo ministrem, leč úředníky mu podřízenými, nezpůsobuje nicotnost těchto individuálních správních aktů, nýbrž jen jejich nezákonnost; tím není dotčeno hodnocení takového postupu jako “zjevně protiústavního”.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 26.11.1997

Spisová značka: 2 Cdon 1393/97

Číslo rozhodnutí: 9

Číslo sešitu: 2

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Rehabilitace

Předpisy: 99/1963 Sb. § 109 odst. 1 písm. b) 87/1991 Sb. 229/1991 Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Obvodní soud pro Prahu 1 zamítl rozsudkem ze dne 4. prosince 1995 žalobu o určení, že žalobkyně je vlastníkem domu č. p. 793 se stavební parcelou č. 2065 a ideálních dvou třetin domu č. p. 794 se stavební parcelou č. 2066 v katastrálním území N. M. Na základě výpisů z knihovnic vložek v katastrálním území N. M. č. 793 a 794, výpisů z obchodního rejstříku a s poukazem na obsah rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 27. 9. 1994, 7 Cmo 49/94-74, obvodní soud dospěl k závěru, že žalobkyně není právním nástupcem obchodní společnosti M., akciové společnosti pro grafický průmysl a nakladatelství v P., zapsané do obchodního rejstříku v roce 1924. Se zřetelem k tomu měl za nedůvodnou žalobu o určení vlastnictví, jehož původ žalobkyně odvozovala od vlastnického práva uvedené akciové společnosti. Ve vztahu k první žalované odůvodnil zamítnutí žaloby též úvahou, podle níž pro spory týkající se vlastnictví není přímo věcně legitimována Česká republika, nýbrž organizace, které se zřetelem k ustanovením § 64 a § 65 odst. 1 dříve platného

hospodářského zákoníku a § 761 obchodního zákoníku svědčí ke spornému majetku právo hospodaření (druhý žalovaný). Ostatní důkazy v řízení provedené podle soudu prvního stupně osvědčují obnovení činnosti původní obchodní společnosti z roku 1924 po roce 1945 a pro právní řešení sporu jsou bez významu, stejně jako další žalobkyní navržené důkazy. Z téhož důvodu obvodní soud nezkomal, zda znárodnění zmíněné obchodní společnosti bylo provedeno – jak namítala žalobkyně – v rozporu se zákonem.

Rozsudek ze dne 22. května 1996, jímž Městský soud v Praze k odvolání žalobkyně rozsudek soudu prvního stupně potvrdil, byl posléze (pro vadu při provádění dokazování v odvolacím řízení, která mohla mít za následek nesprávnost rozhodnutí odvolacího soudu) zrušen rozsudkem Nejvyššího soudu ze dne 28. listopadu 1996, 2 Cdon 1135/96, a věc byla vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení. Právními závěry, jimiž odvolací soud své rozhodnutí odůvodnil, se dovolací soud – pro vady dokazování, na jehož výsledcích byly založeny – nezabýval.

Rozsudkem ze dne 29. dubna 1997 pak Městský soud v Praze po doplnění dokazování dalšími listinnými důkazy rozsudek soudu prvního stupně znovu potvrdil. Odvolací soud na rozdíl od soudu prvního stupně nepovažoval za rozhodující řešení otázky totožnosti či kontinuity žalobkyně a obchodní společnosti M., akciové společnosti pro grafický průmysl a nakladatelství v P., zapsané do obchodního rejstříku v roce 1924. Usuzoval, že když žalobkyně uplatňuje vlastnické právo ke sporným nemovitostem proto, že nebyly znárodněny, závisí výsledek sporu právě na zjištění, zda ke znárodnění došlo či nikoli. Po doplnění dokazování pak odvolací soud dospěl k závěru, že uvedené nemovitosti byly zestátněním znárodněny. Za této situace – jelikož nebylo tvrzeno ani prokázáno, že by nemovitosti po znárodnění opět přešly do vlastnictví žalobkyně nebo jejích právních předchůdců – uzavřel, že žaloba, jíž se žalobkyně domáhá určení vlastnictví ke sporným nemovitostem, není důvodná.

Závěr o znárodnění zestátněním nemohlo podle odvolacího soudu ovlivnit ani to, že výměry o rozsahu znárodnění nepodepsal ministr informací a osvěty. Ačkoli ustanovení zákona č. 123/1948 Sb. svěřují rozhodnutí o rozsahu znárodnění ministru, neznamena to – uvádí dále odvolací soud – že všechny dílčí výměry o rozsahu znárodnění musí být ministrem osobně podepsány. Takový požadavek označil soud při rozsahu znárodnění, k němuž v letech 1945 – 1948 došlo, za nerealistický. Ministr vydal vyhlášku, jíž rozhodl o znárodnění určitých podniků, takže z okolnosti, že nepodepsal dílčí výměry, vymezující konkrétní rozsah znárodněním dotčeného majetku, nelze dovodit, že by účinky znárodnění nenastaly. Nebylo prokázáno, že by výměry (jako akty orgánu státní správy, v jehož čele je ministr) vydaly osoby, jež k tomu nebyly zmocněny; ovšem i kdyby tomu tak bylo, šlo by o akty vadné, nikoli nicotné. Účinky vadného aktu orgánu státní správy trvají, dokud není zákonem předepsaným způsobem zrušen. Mimo to, obecné předpisy oproti zvláštním, tzv. “restitučním” předpisům, k nimž patří i zákon č. 87/1991 Sb., soudu neumožňují zkoumat soulad procesu znárodnění s tehdy platnými předpisy a z jejich porušení pak vyvozovat, že ke znárodnění nedošlo.

V řízení o žalobě na určení vlastnictví k věci, o níž je sporné, zda ji vlastní stát, je pak podle odvolacího soudu pasívně legitimována (jako katastrální vlastník, jenž by byl účinky rozsudku při úspěchu žalobkyně dotčen) Česká republika i státní organizace (druhý žalovaný), která má ke spornému majetku právo hospodaření a jež by vyhovujícím rozsudkem byla dotčena jako osoba, která vlastnické právo vykonává.

Dovolání proti svému rozsudku připustil odvolací soud proto, že přikládal zásadní právní význam otázce, zda účinky znárodnění nastaly přesto, že výměry o rozsahu znárodnění nepodepsal příslušný ministr, jakož i otázce pasívní legitimace žalovaných ve sporu o určení vlastnického práva.

Žalobkyně napadla rozsudek odvolacího soudu dovoláním, které odůvodňuje tvrzením, že soudy obou stupňů rozhodovaly na základě nedostatečně zjištěného skutkového stavu a nevypořádaly se se všemi

předloženými důkazy; tato vada má podle dovolatelky za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Dovolatelka především upozorňuje, že ke znárodnění části majetkové podstaty akciové společnosti M. došlo na základě zákona č. 123/1948 Sb., a odvolacímu soudu vytýká, že se nezabýval ustanovením § 5 odst. 5 citovaného zákona, podle kterého se neznárodněly vydavatelské, nakladatelské a knihkupecké podniky politických stran, zastoupených v Národním shromáždění. Není žádných pochyb o tom – uvádí se dále v dovolání – že LSNS, tehdy strana NS, v Národním shromáždění zastoupena byla a že šlo o její vydavatelský nakladatelský a knihkupecký podnik. Ustanovení § 5 odst. 5 citovaného zákona vyloučilo použití předchozích ustanovení o znárodnění vůbec a u těch částí majetkové podstaty firmy, které bylo možné zahrnout pod pojem vydavatelského, nakladatelského a knihkupeckého podniku, znárodnění vůbec nenastává a stát tedy nemůže nabýt vlastnictví tohoto majetku, namítá dovolatelka; přitom poukazuje i na tehdy platnou ústavu z roku 1920, podle níž bylo znárodnění akciové společnosti M. protiústavní. Za tohoto stavu – uzavírá dovolatelka – je žalobkyně ve sporu aktivně legitimována, neboť se domáhá pouze toho, co bylo nezákonně převedeno na stát.

V dovolání se dále uvádí, že důkazy předloženými v průběhu řízení (a v dovolání vyjmenovanými) žalobkyně doložila, že uvedené nemovitosti dříve vlastnil M., akciová společnost pro grafický průmysl a nakladatelství v P., jakož i fakt, že šlo o tiskařský a nakladatelský podnik politické strany zastoupené v Národním shromáždění, propojený se stranou NS personálně, finančně i jinak. Tyto důkazy podle dovolatelky ozřejmovaly i postup, jakým po válce politické strany zastoupené v Národním shromáždění na základě dohody vlády v Košicích přebíraly zpět své tiskařské podniky, jakož i okolnosti, za nichž došlo k tzv. znárodnění akciové společnosti. Namítá se dále, že právní závěr o zestátnění a o tom, že není nutno se zabývat kontinuitou či totožností na straně žalobkyně, přijal odvolací za téže důkazní situace, za které soudy v předchozím řízení dospěly k názoru, že znárodnění bylo provedeno v rozporu se znárodněvacími předpisy.

Dovolatelka dále odkazuje na předchozí rozhodnutí odvolacího soudu a na rozhodnutí soudu prvního stupně, napadá jejich závěry o tom, že není právní nástupkyní akciové společnosti z roku 1924, a namítá, že odvolací soud takový závěr přijal proto, že dokazování zůstalo neúplné a nevypořádal se se všemi předloženými důkazy, neboť neznárodněná část akciové společnosti kontinuitu, kterou má žalobkyně, zachovala. Rozdílné závěry soudů před a po rozhodnutí Nejvyššího soudu dokumentují podle dovolatelky nejednotnost nalézacích soudů co do hodnocení událostí z let 1948 až 1950. Doba od roku 1948 do roku 1989 byla prohlášena za dobu nesvobody a je zcela nepochybné, že vše bylo podřízeno jedinému zájmu, bez ohledu na platnou právní úpravu. Hodnotit proto tehdejší události po padesáti letech z přísně právního hlediska je nejen obtížné, ale i zavádějící; majili být tyto staré události spravedlivě posouzeny, je nutno je správně pochopit v kontextu tehdy vládnoucí celospolečenské situace, uzavírá dovolatelka. Proto požaduje, aby napadený rozsudek byl zrušen a věc vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení, případně aby bylo zrušeno i rozhodnutí soudu prvního stupně.

Dovolání bylo podáno včas, osobou oprávněnou – účastnicí řízení (§ 240 odst. 1 o. s. ř.), řádně zastoupenou advokátem, a splňuje formální i obsahové znaky předepsané ustanovením § 241 odst. 2 o. s. ř.

Dovolatelka tvrdí, že za stavu, kdy bylo dovolání připuštěno, podává dovolání v souladu s ustanovením § 238 o. s. ř. Se zřetelem ke změnám občanského soudního řádu, provedeným s účinností od 1. ledna 1996 zákonem č. 238/1995 Sb., je ovšem možnost odvolacího soudu založit přípustnost dovolání výrokem rozsudku, jímž bylo rozhodnutí soudu prvního stupně potvrzeno, upravena v ustanovení § 239 o. s. ř. (oproti ustanovení § 238 odst. 2 písm. a/ o. s. ř. ve znění do 31. prosince 1995). Rozsudek odvolacího soudu se sice od rozsudku soudu prvního stupně co do právního posouzení věci liší (soud prvního stupně žalobu zamítl pro nedostatek pasívní věcné

legitimace na straně první žalované a proto, že žalující není právním nástupcem akciové společnosti z roku 1924), obsah práv a povinností účastníků řízení, vymezených rozhodnutím soudu prvního stupně, však zůstal nezměněn (obě rozhodnutí vyústila v závěr, že žalobkyně vlastníkem sporných nemovitostí není). O měnící rozsudek odvolacího soudu ve smyslu ustanovení § 238 odst. 1 písm. a) o. s. ř. tedy nejde. Napadané rozhodnutí nelze podřadit ani odstavci 1 písmeny b) citovaného ustanovení.

Jelikož vady řízení vyjmenované v ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř., pro které je dovolání přípustné (s výjimkou zakotvenou v odstavci druhém) proti každému rozhodnutí odvolacího soudu a k nimž je dovolací soud povinen přihlížet z úřední povinnosti, v dovolání namítány nejsou a z obsahu spisu jejich existence též nevyplývá, může být dovolání přípustné pouze podle ustanovení § 239 o. s. ř.

Posouzení přípustnosti dovolání v dané věci ovšem předurčuje i způsobilé dovolací důvody (§ 241 odst. 3 o. s. ř.). Přípustnost dovolání proti potvrzujícímu rozsudku je v § 239 o. s. ř. podmíněna tím, že rozhodnutí je po právní stránce zásadního významu. Z toho, že založení přípustnosti dovolání podle ustanovení § 239 o. s. ř. se opírá o předpoklad zásadního významu rozhodnutí po právní stránce, pak plyne, že dovolání lze v takovém případě odůvodnit jen tvrzením, že rozsudek odvolacího soudu spočívá ve smyslu ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. na nesprávném právním posouzení věci (srov. rozsudek uveřejněný pod č. 3/1994 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek). Ta část dovolání, v níž dovolatelka vyvozuje skutková zjištění z provedených důkazů a z těch pak činí vlastní skutkové závěry, je ovšem obsahově podřaditelná ustanovení § 241 odst. 3 písm. c) o. s. ř., které vymezuje jako důvod dovolání okolnost, že rozhodnutí vychází ze skutkového zjištění, které nemá v podstatné části oporu v provedeném dokazování; o způsobilý dovolací důvod v daných souvislostech nejde, takže se Nejvyšší soud dovolatelčinými argumenty, k doložení tohoto důvodu snesenými, jako právně irelevantními nemohl zabývat.

Odvolací soud založil přípustnost dovolání výrokem rozhodnutí (§ 239 odst. 1 o. s. ř.), a to pro obě právní otázky, na jejichž řešení napadený rozsudek spočívá. Podle ustanovení § 242 odst. 3, věty první, o. s. ř. pak lze rozhodnutí odvolacího soudu přezkoumat jen z důvodů uplatněných v dovolání. Právními otázkami, pro které odvolací soud připustil dovolání, se tedy Nejvyšší soud může zabývat jen za předpokladu, že dovolatelka správnost jejich řešení v napadeném rozsudku dovoláním napadla. Dovolatelka naplňuje obsah dovolacího důvodu podle ustanovení § 241 odst. 3 písm. d) o. s. ř. tak, že napadá závěr odvolacího soudu o tom, že uvedené nemovitosti byly účinně znárodněny zestátněním; tím vymezuje objektivní obsahovou hranici dovolacího přezkumu, jíž je dovolací soud vázán.

Logickým důsledkem určení mezí dovolacího přezkumu je závěr, že k vadám řízení, které mohly mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci a které jsou posuzovány (je-li dovolání přípustné) z úřední povinnosti (§ 242 odst. 3, věta druhá, o. s. ř.), dovolací soud přihlédne jen za předpokladu, že jejich existence mohla mít vliv na řešení právní otázky dovolacímu přezkumu podléhající. Dovolací soud proto nevyvodil žádné důsledky z okolnosti, že vada odvolacího řízení (vadně provedený důkaz spisy rejstříkového soudu), pro kterou bylo zrušeno předchozí rozhodnutí odvolacího soudu, nebyla odvolacím soudem zhojena (důkaz těmito spisy nebyl znovu proveden). Odvolací soud totiž v novém rozhodnutí žádná zjištění z uváděných spisů nečinil a své právní závěry založil na důkazech jiných.

Dovolatelka též brojí proti závěrům obsaženým v rozsudku odvolacího soudu z 22. května 1996, podle nichž není právní nástupkyní akciové společnosti z roku 1924, a v této souvislosti namítá, že tato kontinuita je nezpochybnitelná i doklady, se kterými se soud vůbec nevypořádal. Polemika se závěry již dříve zrušeného rozsudku je ovšem pro výsledek dovolacího řízení, v jehož rámci je přezkoumáván rozsudek jiný (založený na odlišném právním posouzení věci), zcela bez významu. Ve shodě se závěrem formulovaným v předchozím odstavci nelze proto z okolnosti, že soud v uvedeném směru neprováděl další dokazování, usuzovat ani na jinou vadu řízení, jež by mohla mít vliv na

správnost rozhodnutí (takto by bylo možné na věc nahlížet jen v případě, že by vyřešení otázky kontinuity žalobkyně bylo pro rozhodnutí ve věci samé nezbytné). Jelikož v posuzované věci tomu tak není (viz níže), dovolací soud k těmto námitkám dovolatelky jako k bezpředmětným nepřihlížel.

Nejvyšší soud dovolání zamítl.

Z odůvodnění:

Právní posouzení věci je nesprávné, jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Dovolací soud se především zabýval správností teze, podle níž závěr o znárodnění sporných nemovitostí zestátněním činí za daných skutkových tvrzení zbytečným zabývat se totožností či kontinuitou žalobkyně a akciové společnosti z roku 1924. Žalobkyně požadavek, aby byla určena vlastníci v žalobě uvedených nemovitostí, zakládá na tvrzení, že znárodnění M., akciové společnosti pro grafický průmysl a nakladatelství v P., bylo v rozporu se všemi tehdy platnými předpisy (srov. č. l. 8 spisu) a že dílčími výměry o rozsahu znárodnění zůstal některý majetek této akciové společnosti nedotčen (č. l. 6, 6263); tato tvrzení opakuje v obou dovoláních (č. l. 7984, 107113), přičemž výslovně uvádí, že žaloba se neopírá o restituční předpisy (č. l. 83) a že se domáhá určení vlastnictví nemovitostí, které nemohly být pro rozpor se zákonem znárodněny (č. l. 8384). Žádá jen to, co bylo nezákonně převedeno na stát (č. l. 109). Za tohoto stavu je úsudek, že nemovitosti účinně znárodněny byly, vskutku dostačují pro závěr o neúspěšnosti žaloby založené na tvrzení opačném (na tom, že žalobkyně je vlastníci nemovitostí proto, že znárodnění v dotčeném rozsahu nemohlo nastat).

Dovolatelka napadá závěr o znárodnění ve dvou rovinách. Za prvé tím, že zpochybňuje ústavnost vydaného zákona (zákona č. 123/1948 Sb.), za druhé tím, že komunistickému režimu vytýká vadné uplatnění zákona - nerespektování výjimky stanovené pro vydavatelské, nakladatelské a knihkupecké podniky politických stran zastoupených v Národním shromáždění (§ 5 odst. 5 citovaného zákona).

Zhodnocení závěru o účinném znárodnění zestátněním závisí především na výkladu příslušných ustanovení zákona č. 123/1948 Sb., o znárodnění polygrafických podniků, vyhlášky ministra informací č. 2289/1948 Ú. l. (v napadeném rozsudku chybně citované pod č. 2289/1968 Ú. l.) a dílčích znárodnovacích výměrů z 19. května 1951, 25. července 1951 a 29. listopadu 1952. Jestliže odvolací soud uzavřel, že obecné předpisy - na rozdíl od předpisů zvláštních, tzv. "restitučních"-soudu neumožňují zkoumat soulad procesu znárodnění s tehdy platnými předpisy, pak se po obsahové stránce vypořádal i s námitkou, že ustanovení § 5 odst. 5 zákona č. 123/1948 Sb. znárodnění akciové společnosti (provedené vyhláškou a výměry) vylučovalo a že znárodnění bylo protiústavní; tvrzení dovolatelky, že se odvolací soud těmito argumenty nezabýval, proto neobstojí. Dovolacímu soudu pak zbývá určit, zda výklad odvolacího soudu je či není správný.

Dovolatelčino tvrzení o protiústavnosti znárodnění má svůj původ již v žalobě, kde se uvádí (srov. č. l. 5), že v den znárodnění (míně 5. květen 1948, kdy byl zákon č. 123/1948 Sb. přijat) platila Ústava z roku 1920, která žádnou zmínku o znárodnění, zestátnění či nacionalizaci neobsahovala, takže znárodnění akciové společnosti bylo podle této Ústavy neplatné a ve svých důsledcích bylo též neústavním omezením svobody tisku (§ 113 Ústavy), svobody učení a vědomí a svobody projevu mínění (§ 117 Ústavy). Jinými slovy se zde takto zpochybňuje ústavnost všech znárodnovacích předpisů vydaných v době od přijetí Ústavy z roku 1920 (zákona č. 121/1 920 Sb., kterým se uvozuje ústavní listina Československé republiky) do dne účinnosti "Ústavy 9. května" (ústavního zákona č. 150/1948 Sb.). Dovolatelka tu o všem přehlíží, že znárodnění, definované dobovou právní vědou jako specifický způsob nabytí základních výrobních prostředků do vlastnictví státu (srov. např. V. Knapp a kolektiv: Učebnice občanského a rodinného práva, svazek I., Orbis-Praha 1953, 1. vydání, str. 220),

představuje svou podstatou vyvlastnění, tedy nucené odnětí vlastnického práva ve veřejném zájmu. Možnost odnětí vlastnického práva vyvlastněním přitom Ústava z roku 1920 (jak v žalobě uvádí sama dovolatelka) zakotvovala v § 109 odst. 2, pamatujíc výslovně i na možnost vyvlastnění bez poskytnutí náhrady. Tvrzení, že znárodnovací proces v dotčeném období vybočoval z ústavního rámce proto, že Ústava z roku 1920 pojem "znárodnění" neobsahovala, tedy správné není.

Dovolací soud si je vědom toho, že způsob, jakým komunistický režim po únoru 1948 naplnil institucionální a procedurální rámec Ústavy z roku 1920 (tím, že do zákonů, formálně z ní vycházejících, vtělil politický obsah vedoucí ve svých důsledcích k politickým, majetkovým a jiným persekucím těch skupin obyvatelstva, které byly podle politické doktríny Komunistické strany Československa označovány za "třidu vykořisťovatelů" a za "třídního nepřítele"), byl v rozporu s vlastní hodnotovou orientací této ústavy a v době do přijetí "Ústavy 9. května" ústil v potírání těch principů demokratického právního státu, jež byla Ústava z roku 1920 povolána chránit. Dovolatelka ovšem přehlíží, že sama Ústava z roku 1920 umožňovala obecným soudům (jejich soudcům) zkoumat u zákonů jen, zda byly řádně vyhlášeny (§ 102); také platná Ústava České republiky (ústavní zákon č. 1/1993 Sb.) zakotvuje vázanost soudce zákonem (čl. 95) a možnost rozhodnout o neústavnosti zákona svěřuje výlučně Ústavnímu soudu (čl. 87 odst. 1 písm. a/). Ačkoliv je zákon č. 123/1948 Sb. normou dosud platnou, nezakládá námitka jeho protiústavnosti důvody k postupu podle ustanovení § 109 odst. 1 písm. b), věty druhé, o. s. ř., tedy k přerušení řízení a předložení věci Ústavnímu soudu (srov. též čl. 95 odst. 2 Ústavy ČR). Zákonem "jehož má být použito při řešení věci" se totiž rozumí pouze takový zákon, jehož odstranění (zrušení) Ústavním soudem by ve svých důsledcích mohlo mít vliv na rozhodnutí soudu ve věci. Z ustanovení § 71 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, ovšem plyne, že práva a povinnosti z právních vztahů vzniklých před zrušením právního předpisu zůstávají (s výjimkami vymezenými v odstavcích 1 až 3) nedotčena. Ani zrušení zákona č. 123/1948 Sb. Ústavním soudem by tedy nemohlo vést k závěru, že ke znárodnění sporných nemovitostí podle onoho zákona nedošlo. K 1. lednu 1992 byl ostatně zrušen (ustanovením § 80 bodu 7. zákona č. 455/1991 Sb., ze dne 2. října 1991, o živnostenském podnikání) § 3 uváděného zákona, takže tento normativní akt již nadále nemá konstitutivní charakter (nezakládá nové právní vztahy); zkoumání jeho ústavnosti by se za této situace jevilo bezpředmětným, neboť takový postup by postrádal jakoukoliv právní funkci (srov. mutatis mutandis náleznost Ústavního soudu ČR ze dne 8. března 1995, uveřejněný pod č. 55/1995 Sb., str. 773).

Při úvaze o možnosti odlišné interpretace zákona č. 123/1948 Sb. jiné, než té, jež došla svého výrazu obsahem vyhlášky ministra informací č. 2289/1948 Ú. l., určující, že podnik M., akciová společnost pro grafický průmysl a nakladatelství v P., byl znárodněn zestátněním podle § 1 odst. 1 zákona č. 123/1948 Sb. (bod 2. vyhlášky) a navazujícími dílčími výměry bylo na dovolacím soudu stanovit, zda a jaké meze klade uplatněnému nároku, jakož i argumentaci, na níž je založen, existence (a obsah) tzv. "restitučních předpisů." Označení "restituční předpis" je užíváno především pro zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd, ve znění pozdějších předpisů, a také pro zákon č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích, ve znění pozdějších předpisů, a pro zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisů. Je nesporné, že tyto zákony mají vůči obecné, zejména občanskoprávní, úpravě povahu zákonů speciálních. Tato specialita se projevuje v tom, že pro subjekty, na které se ony zákony vztahují (osoby oprávněné, osoby povinné) platí v určeném rozsahu zvláštní režim především co do lhůt k uplatnění nároků, předepsané formy uplatnění nároku atp. Jak ustanovení, která (oproti obecné úpravě) uplatnění nároku usnadňují (srov. např. § 6 odst. 1 zákona č. 87/1991 Sb., vymezující skutkové podstaty s nimiž se pojí povinnost věc vydat), tak ustanovení omezující povahu (srov. např. § 5 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb., o propadné lhůtě k uplatnění nároku u povinné osoby), však mohou regulovat pouze vztahy osobně a věcně těmito zákony vymezené. Zákon č. 87/1991 Sb., ani zákon č. 229/1991 Sb. právníkům osobám postavení osob oprávněných nepřiznávají (pro vztahy těmito zákony řešenými se s právníkou osobou jako osobou oprávněnou

nepočítá), takže právnická osoba dožadující se věci (práv), jež jí (její právní předchůdkyni) měla být nesprávně (protizákonně) odňata státem, není ve způsobu uplatnění svého nároku oněmi restitučními normami omezena; na druhé straně ovšem nemůže spoléhat na ty skutečnosti, jejichž prokázání vede k obnově (restituci) vlastnického práva výlučně v restitučních souvislostech.

Námitkami co do ústavnosti a zákonnosti znárodňovacího procesu zpochybňuje dovolatelka po obsahové stránce též úvahy odvolacího soudu, založené na interpretaci znárodňovacích výměrů. Je třeba uvést, že dovolací soud se neztotožňuje se závěrem, podle něhož dílčí výměry o rozsahu znárodnění nemusely být podepsány osobně ministrem. Ustanovení § 5 odst. 8 zákona č. 123/1948 Sb. svěřuje rozhodovací pravomoc o rozsahu znárodnění výlučně do rukou ministra informací. K výkladu takto formulovaných ustanovení znárodňovacích předpisů se opětovně vyslovil Ústavní soud ČR. Jak v nálezu ze dne 28. dubna 1994, sp. zn. [III. ÚS 114/93](#), uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, ve svazku I, pod číslem 23, tak v nálezu ze dne 19. prosince 1996, sp. zn. [III. ÚS 232/96](#), uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, ve svazku 6, pod číslem 142 (oba nálezy se týkaly interpretace § 1 odst. 4 dekretu presidenta republiky č. 101/1945 Sb., ve znění zákona č. 115/1948 Sb.), jakož i v nálezu ze dne 4. dubna 1996, sp. zn. [IV. ÚS 259/95](#), uveřejněném ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, ve svazku 5, pod číslem 27 (týkajícím se mj. i výkladu § 4 odst. 7 dekretu presidenta republiky č. 100/1945 Sb., ve znění zákona č. 114/1948 Sb.), Ústavní soud jednoznačně uvedl, že osobu ministra a jeho ústavní a politickou odpovědnost nelze zaměňovat za jeho úřad (ministerstvo), případně za jemu podřízeného úředníka bez ústavní odpovědnosti, a uzavřel, že nebyli výměr vymezující rozsah znárodnění podepsán ministrem, šlo o postup zjevně protiústavní a tedy v rozporu s tehdy platnými předpisy. Ve světle přednesených závěrů, od nichž dovolací soud neměl důvodu se odchýlit, tedy výklad podaný o této otázce odvolacím soudem správný není. V tzv. "restitučních věcech" (jichž se citované nálezy týkaly) vede závěr o znárodnění vykonaném v rozporu se znárodňovacími předpisy k naplnění příslušné restituční skutkové podstaty a ve svých důsledcích pak k povinnosti věc vydat (navrátit) oprávněné osobě (srov. § 6 odst. 1 písm. k/ zákona č. 87/1991 Sb., § 6 odst. 1 písm. o/ zákona č. 229/1991 Sb.). Tentýž úsudek, vyslovený mimo restituční rámec, však obdobné účinky nemá. Podstata této odlišnosti tkví v tom, že zatímco restituční normy svou zvláštní povahou umožňují nápravu některých křivd bez toho, aby byly odstraněny pravomocné správní akty, jejichž prostřednictvím byly v "rozhodném období" završeny mj. i znárodňovací procesy, ve sporu vedeném podle obecných předpisů existenci těchto aktů pominout nelze (srov. též nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. listopadu 1995, sp. zn. [IV. ÚS 32/95](#), uveřejněný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu ČR, ve svazku 4, pod číslem 76, ve kterém Ústavní soud na str. 236 deklaruje vědomí toho, že "... ani správní orgány ani soudy nejsou oprávněny k přímým zásahům a k rušení pravomocných rozhodnutí z minulého období" a přiznává jim jen právo a povinnost zkoumat dopad správních aktů přijatých v rozhodném období z hlediska v úvahu přicházejících restitučních titulů, uvedených v restitučních předpisech).

Mimo rámec správního soudnictví jsou obecné soudy oprávněny zkoumat správní akty zásadně jen se zřetelem k tomu, zda jde o akty nicotné (nulitní) – tedy o akty, jejichž vady jsou tak závažné (co do "záporné kvality" vady), že se neuplatňuje presumpce jejich správnosti. Takové akty nevyžadují zvláštní proces k odstranění vad (nebo aktů samotných), ale nikdo jich nemusí dbát a od počátku se na ně pohlíží jako na akty neexistující. Oproti tomu u kategorie aktů věcně vadných i aktů nezákonných platí presumpce jejich správnosti (dokud nejsou stanoveným postupem opraveny nebo zrušeny, jsou považovány za bezvadné a mají právní účinky). Okolnost, že dílčí výměry o rozsahu znárodnění nebyly podepsány přímo ministrem, ale úředníky mu podřízenými, nezpůsobuje nicotnost těchto individuálních správních aktů, nýbrž jen jejich nezákonnost; tím není nikterak dotčeno hodnocení takového postupu jako "zjevně protiústavního," když takto charakterizovaný akt (ať již jde o soudní či správní rozhodnutí) nutně nemusí být (a v daném případě také není) aktem nicotným (paaktem). Řečené je možné doložit i poukazem na dobovou judikaturu, v níž jsou v typově shodných

situacích pojmy “výměr ministra” a “výměr ministerstva” užívány jako synonyma (srov. např. rozhodnutí uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí čs. soudů pod č. 21/1949 nebo rozhodnutí uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí čs. soudů pod č. 76/1951). Se zřetelem k existenci právně účinných (byť nikoli bezvadných) individuálních správních aktů (dílčích výměrů o rozsahu znárodnění), které nebyly (a ani v tomto řízení nemohly být) zrušeny a jimiž bylo znárodnění sporného majetku dokončeno, je ve výsledné podobě správný i závěr odvolacího soudu, že žalobkyně (která svůj nárok odůvodňovala tvrzením, že ke znárodnění nedošlo) vlastníkem nemovitostí není.

Pro úplnost lze dodat, že pojmu “podnik” ve smyslu zákona č. 123/1948 Sb. je nutno podřadit především celky vypočtené v § 1 odst. 1 pod body 1 až 5 tohoto zákona. S přihlédnutím k této terminologii se podnikem nerozumí akciová společnost; zákon naopak při znárodnění kapitálových společností operuje s “podnikem” (závodem) jako s majetkovou podstatou společností (srov. § 5 odst. 6 citovaného zákona a - za použití argumentu a contrario - též ustanovení § 1 odst. 2 téhož zákona). Znárodnění M., akciové společnosti pro grafický průmysl a nakladatelství v P. (stejně jako znárodnění jiných akciových společností, spadajících do věcné působnosti zákona), upravovalo právě ustanovení § 5 odst. 6 zákona č. 123/1948 Sb., výslovně určující, že se znárodněje veškerý majetek akciových společností, jimž znárodněný podnik náleží. Obdobné formulace jako v § 5 odst. 6 tohoto zákona se přitom vyskytovaly též v dekretu presidenta republiky č. 100/1945 Sb. (srov. § 4 odst. 4 dekretu, případně § 4 odst. 5 dekretu ve znění zákona č. 114/1948 Sb.). Dobová (a to i předúnorová) judikatura přitom dovodila, že při znárodnění podle citovaných ustanovení dekretu není (vzhledem k tomu, že se znárodněval “veškerý majetek”) k zápisu vlastnictví k nemovitostem při znárodnění majetku kapitálových společností nutné, aby vyhláška ministra obsahovala výčet znárodněných nemovitostí, případně aby bylo vydáno zvláštní rozhodnutí ministra o rozsahu znárodnění; dostatečným podkladem pro zápis tu byla vyhláška o znárodnění podniku a listina, kterou se z jeho majetkové podstaty zřizuje národní podnik (srov. např. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 21. listopadu 1947, R II 220/47, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věcech občanských pod č. 330/1948, dále rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 12. března 1948, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věcech občanských pod č. 405/1949 a rozhodnutí Nejvyššího soudu, uveřejněné ve Sbírce rozhodnutí čs. soudů pod č. 59/1951). Tyto závěry dopadají i na typově shodnou úpravu § 5 odst. 6 zákona. Přitom vyhláškou ministra informací a osvěty č. 1076/1950 Ú. l. byla akciová společnost (po odečtení hotovosti 500 000 Kč) začleněna podle § 10 odst. 1 a 3 citovaného zákona do národního podniku S., tiskařské závody (jak uvádí v žalobě sama žalobkyně). Bez zřetele k možným vadám později vydaných dílčích znárodnovacích výměrů bylo tudíž znárodnění nemovitostí realizováno již uvedeným začleněním.

Dovolatelce se prostřednictvím uplatněného dovolacího důvodu (§ 241 odst. 3 písm. d/ o. s. ř.) správnost napadeného rozhodnutí zpochybnit nepodařilo; dovolací soud proto dovolání, aniž ve věci nařizoval jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.), zamítl (§ 243b odst. 1 a 5 o. s. ř.).